PETRE STOICA

„Bunica se aşează în fotoliu"

Poezia recentă a lui petre Stoica nu se deosebeşte de producţiile sale mai vechi decît prin subtilitate şi uneori prin decor; ea rămîne însă, esenţial, la formula sentimentalismului ironic din ***Arheologie blîndă*** ori în ***Melancolii inocente.*** Motivele sînt, şi acum, aceleaşi: lumea poetului seamănă cu aceea pe care o putem reconstitui din vechi albume de familie sau din filmele de altădată. Ea are o rigiditate voită, mişcîndu-se ritual, prin gesturi mecanice, înduioşătoare şi ridicole totodată. Oamenii par nişte păpuşi, într-un spectacol foarte real, dar şi foarte straniu, fiindcă poetul cultivă fantasticul obiectelor demodate (scrinul, gramofonul, gheridonul etc...). Se joacă, în travesti, mici drame sentimentale eterne: *„Dacă rămîi la fel de gingaşă cenuşie depusă în bazarul din scrin / şi-ţi cumpăr corsetul oferit cu îndemnuri naive / în reclama publicată în urmă cu aproape nouă decenii / trupul tău va cunoaşte o sărbătoare fără sfirşit / şi toate femeile moderne din oraşul nostru gentil / vor afla cu invidie de cadoul meu cumpărat / de la casa de mode a moliilor mici de argint / apoi plecăm pe-o insulă pustie şi-n mijlocul ei / ne lăsăm filmaţi în jurul unui gheridon ponosit / tu în chip de Diană, iar eu cu mustăţi preluate / de la cel mai frumos străbunic"*

Sînt multe poezii frumoase în volum prin acest amestec de sentimentalitate blîndă şi de umor, prin desuetudinea intenţionată, după modelul lui Ion Pillat (cu care Petre Stoica se înrudeşte, dealtfel) din ***Aici sosi pe vremuri..*** Fotografia îngălbenită, gravura din alt veac, filmul cu actori celebri acum patruzeci de ani sînt mijloace de a „data" sentimentul, de a-l impregna de un bizar aer inactual, de epocă. Poetul e din familia trubadurilor melancolici, de o veselie tristă şi lucidă, iar versurile lui sînt monotone şi mişcătoare atenuînd sentimentalismul congenital prin bufoneria subtilă (care nu atinge niciodată burlescul). Ideea mai generală a volumului este aceea că viaţa e un spectacol, iar lumea, o mare scenă: *„ Gata, trag cortina spectacolul meu s-a sfirşit / nu sînt clown pentru cit aţi plătit e destul / v-am arătat peştişorul japonez din acvariu / meditînd la soarta avioanelor de tip supersonic / am făcut între versuri şi cîteva salturi mortale / dar nu le-aţi văzut am adus cîteodată pe scenă / capra fonograful broasca blajină şi inima mea / vă rog îndreptaţi-vă acum spre casele voastre / In lume e-o veselie mare şi plouă si plouă mereu / casa mea e numai un turn de hîrtie subţire plecaţi / în stagiunea viitoare vă arăt şi cîteva mostre / de coarne de diavol tuturora salut".*

(România literară, nr. 50, 1972)

„O nuntă de cenuşă"

Ceea ce este caracteristic pentru poezia lui Petre Stoica (de la *Arheologie* ***blîndă*** încoace) este o prefacere continuă a mijloacelor pe un fond sentimental rămas neschimbat. Toate cărţile lui au un aer comun, deşi seamănă rareori una cu alta. Poetul e un nostalgic, o fire elegiacă, lipsit de ţîşnire lirică, transcriindu-şi melancoliile inocente într-o gamă minoră. Versul s-a purificat formal, renunţînd şi la motivele de altădată, din care o naivitate ironică ştia să constituie universul de cromolitografie al unei lîncede şi triste provincii sufleteşti: cu străzile şi casele ei vechi, cu gări de carton şi locomotive inuzuale, cu firme desuete şi siluetele meşteşugarilor anonimi, petrecîndu-şi viaţa în acordurile răguşite ale muzicii cîntate Ia gramofon. Retorică suprarealistă din ***Iepuri şi anotimpuri*** anunţau o schimbare radicală; rămasă neîmplinită în ***O nuntă de cenuşă,*** volumul din urmă, în care o imaginaţie din nou cuminte, domesticită, este pusă în slujba evocării unei iubiri defuncte. Bun cunoscător al poeziei, traducător harnic, Petre Stoica reuşeşte, chiar în momentele de oboseală, să se menţină la un nivel onorabil.

Intermitent, el este şi aici, ca peste tot, un poet absolut remarcabil. O imagine, un vers sau mai multe trebuie decupate pentru a li se vedea valoarea. In ***După despărţire, III,*** după o primă strofă ştearsă *(„ Cine va cîştiga împăcarea şi liniştea | şi cine va fi osîndit / să-şi culce fruntea fierbinte /pe un pisc de urzici?"),* urmează un distih superb: *„se apropie amintirea şi aud/rugăciunea unui pui de lup ".* în ***Ajunge*** e nevoie, din contra, să renunţăm la finalul ce diluează poezia prin poetizare: *„ Acum ajunge / In orologiul tău şoarecii fredonează melodii de toamnă | în hainele tale ponosite moliile citesc poeme lipsite de sens /pe casa ta adie un steag de urzică //acum ajungem/ ai iubit clte puţin şi ai fost iubit clte puţin || e timpul / ia-ţi pălăria şi trecutul şi ieşi în grădină".* Ce rost are să mai continue: *„liliacul alb / va înflori şi pentru mîinile tale"?* Procedînd prin antologare, găsim mereu lucruri foarte frumoase: *„după despărţire / rămîne o tristeţe de sabie ruginită "; „ Rînjetul de pe figura galionului trufaş / depus în muzeul adine al oceanului"; „dintr-o dată amintirea — un lup / care îmi devoră cu plictiseală inima "; „ E frig în cărţi / e frig In unghii / e frig în pahare || e frig în harta oraşului în care / nu-ţi mai găsesc strada".* Cîte o elegie are acea atmosferă inefabilă capabilă a o face profundă: *„S-au uscat ciulinii prietenii prafului /pleacă păsările nu mi-au lăsat nimic în sertarele pădurii / ora toamnei e totuşi un ou de argint / din care iese golaşă speranţa astfel / îmi clădesc o casă de paie şi aduc o*

sobă de hîrtie /şi gîndul mă poartă spre lunile de iarnă / cînd voi hrăni din belşug copiii poemelor pe toţi aceşti copii orfani / făcuţi cu tine acolo departe / sub colinele verzi ale verii". Şi iată, în sfîrşit, capodopera acestei stări inanalizabile de tristeţe fără leac: *„Ninge peste cana mea de vin uitată în curte / ninge peste atîtea şi atîtea lucruri / pe care uneori le-am avut / dar somnul meu e profund / visul meu e o sanie împodobită cu trandafiri / mă duce pe un drum luminos / mă trezesc şi privesc împrejur / 'cade un corb în zăpadă / adăugîndu-se la cele ce au fost"* Imagismul frapant al poeziei lui Petre Stoica se lipseşte cu folos de dezvoltări şi de retorica sentimentală.

(România literară, nr. 23, 1978)

„Suvenir"

Ceea ce atrage atenţia în poezia lui Petre Stoica, pe care am recitit-o în antologia „Cele mai frumoase poezii", este faptul că ea îşi păstrează un sunet propriu inconfundabil, în pofida diversităţii de maniere pe care poetul le-a încercat vreme de treizeci de ani. Din ***Poemele*** cu care el debuta în 1957, antologia de faţă nu mai reţine nimic; îi putem însă urmări traseul străbătînd celelalte şaisprezece volume pe care Petre Stoica le-a publicat după aceea, şi din care a selectat principalele titluri.

în *Scriitori români de azi,* (III, 1984), E. Simion identifică, mai întîi, o poezie de „notaţie", simplă şi discursivă; apoi una bucolică, însă de nuanţă expresionistă, inspirată de Trakl; vine la rînd o poezie de tip avangardist (integralism, spune criticul, gîndindu-se probabil la Voronca); pentru ca, de prin 1978, Petre Stoica să se îndrepte *„tot mai mult spre o poezie ce condamnă în tonuri decise maladiile civilizaţiei actuale",* adică spre un expresionism de felul celui al ultimului A.E. Baconsky. în ***Cuvîntul înainte*** la ediţia de faţă, Gheorghe Grigurcu observă şi el o „evoluţie" a poetului, numai că o pune în alţi termeni. Găseşte de pildă că, atitudinea esenţială fiind aceea de recuperare a cotidianului şi a banalităţii, există din capul locului o *„strategie estetică a duplicităţii",* de care ţin şi simplitatea, şi antiliteratură, şi democraţia tematică, între *„prozaism şi miracol"* se mişcă, de altfel, permanent imaginaţia lui Petre Stoica, fie că e vorba de sentimentalul ironic din tinereţe, înrudit cu poeţii din jurul revistei clujene *„Steaua"* (alături de care îl situează în cartea sa şi E. Simion), fie că e vorba de poetul matur de azi, în versurile căruia ar putea fi detectate întreaga *„poezie prozaică şi ludică..., postrealismul, ironia, parodia, intertextualitatea, ajunse la mare cinste".* Aici e nu numai o apreciere

implicită a valorii poeziei, dar şi una explicită: *„Petre Stoica ni se înfăţişează nu numai drept un poet dintre cei mai originali în peisajul literar actual, ci şi un important, probabil cel mai important ferment al înnoirii acesteia, în a doua jumătate a secolului în curs".* Aprecierea este enormă şi n-o împărtăşesc. Mai degrabă aş subscrie la frazele care urmează imediat: *„Atît de personal, inconfundabil, limbajul său nu are, totuşi, un caracter închis, ci, dimpotrivă, colcăind de intuiţii asupra diverselor forme lirice, se dăruie cu generozitate evoluţiei lor. Credem că locul său poate fi comparat cu cel pe care l-a ocupat Adrian Maniu în primele decenii ale secolului".* Situaţia celor doi poeţi seamănă destul de bine, într-adevăr: fiecare la timpul lui a fost un „colecţionar" de formule şi un „anticipator", fără ca vreunul să fie şi un mare poet; disponibili, polifonici, au simţit mersul poeziei, dar n-au putut face cu adevărat şcoală şi însuşirile le-au fost mai degrabă constatate de critici decît imitate de poeţi; de aceea nu cred că au jucat rolul unor fermenţi, chiar dacă s-au bucurat de stimă. Revenind la cele spuse în debutul cronicii, ca şi Adrian Maniu, Petre Stoica este un poet uşor de recunoscut, deşi n-a scris mereu la fel şi, uneori, între un stadiu şi altul al liricii sale există mari deosebiri, care le reflectă pe acelea din lirica epocii.

Cu ***Pietre kilometrice*** şi ***Miracole,*** Petre Stoica era, în prima parte a anilor '60, unul din primii partizani ai poeziei care-şi căuta un ton normal, „comun", după ce abuzase de acela emfatic şi festiv impus de dogmatismul deceniului încheiat. Ca şi congenerii lui, poetul îşi evocă foarte de timpuriu copilăria, cînd abia ieşise din adolescenţă, pe un ton care ar părea duios, dacă n-am simţi distanţa; evocă de asemenea, provincia unde s-a născut, dar, curios, impresia nu e de trăit, ci de reconstruit, ca şi cum poetul ar privi nişte stampe sau nişte gravuri vechi, cu imagini pe alocuri clar bacoviene *(„Din ceasul preturii cade rugină: / Aerul e dulce, de candel, / bătrînul fotograf s-a prăbuşit pe ziar / şi vorbeşte, vorbeşte în somn, // în circiumă negustorii încheie contracte, /cineva ţipă fantastic, răstoarnă o masă /şi sparge sticla cu vin...").* Notaţia prozaică are o neaşteptată turnură poetizantă (şi ea în stilul vremii): *„Din bucătărie ţîşnesc aburii mîncării / chemîndu-ne lingă masa înconjurată / cu aura veseliei de iarnă, l dar elevii patinează încontinuu pe lac, / îşi sărbătoresc fericirea vîrstei dansînd/ şi dacă vor pot să atingă cerul cu palmele / pline de ghiocei spumaşi...",* în ***Arheologie blinda*** se precizează şi mai bine natura acestei poezii, care este una de atmosferă şi de pitoresc al obiectelor vechi, ieşite din uz. Asemănarea cu „steliştii" (Gurghianu, Felea, Rău, Baconsky însuşi) e totuşi minimă şi asta din două pricini: prima constă

în faptul că lumea poeziei lui Petre Stoica e tîrgul moldovenesc, mica aşezare anostă, prăfuită şi insipidă înecată în grădini, cu o gară ca de jucărie, de la Bacovia sau Fundoianu, şi nu oraşul propriu-zis, burgul cu turnuri cu ceas, pe care clujenii îl străbat în lung şi în lat ca pe o metropolă sufletească; a doua deosebire este că dacă aceştia din urmă îşi „notează" impresiile, într-un soi de jurnal intelectual, poetul *Arheologiei* trăieşte din amintiri, evocări şi reconstrucţii, cum am văzut şi mai înainte.

Desuetitudinea voită apare şi în cărţile de după 1970, în *Bunica se aşează în fotoliu,* de pildă, dar nota generală este alta decît în cărţile precedente şi anume un romantism amplu-muzical, cu desfăşurări fastuoase, parodic-solemne, cu nume şi îndeletniciri exotice. Sigur, poetul e în continuare ironic, dar convenţia s-a schimbat, ca şi cum, printr-o lovitură a baghetei magice, Prospero ar fi transfigurat realitatea provincială şi prozaică într-un fictiv ev baroc european: *„ Vă jur am fost şi eu în Europa noastră cîndva / era în epoca anotimpurilor cu flaşnete romantice / şi a domnişoarelor îmbrăcate în rochii de nuanţa vaniliei / duiosul copilărosul landou cu motor mă sălta | de la un ţărm al măririi grozave la altul iată / aţi început să uitaţi...".* în altă poezie poetul este *„şambelan la curtea coniacului",* într-o a treia e vorba de Richard Coeur de Balancoire, instalat în donjonul Academiei de Litere.

De la aceste imagini la acela din *Sufletul obiectelor* care amintesc de Emil Brumaru distanţa nu e chiar atît de mare cum s-ar crede, în fond, în Petre Stoica se ascunde un voluptuos reprimat, un sentimental care se ia în rîs, un romantic care cultivă proza vieţii, aşa că nu e de mirare să-l vezi sensibil şi la aromele bucătăriei. Şi, la urma urmelor, e şi acesta unul din obrazurile zeului cotidianului şi al banalului la care poetul s-a închinat de la început: *„A încetat şi zgomotul piuliţei zgomotul acestui / clopot afurisit din biserica bietei gospodine | lingurile tigăile -au înecat în balta chiuvetei / pe faţa de masă pluteşte duh de sosuri din vremi / uitate iar luna pune aură, gîndacului negru / încremenit pe făraş acest tron al gunoiului // în timp ce gospodina doarme / goneşte pe un căluţ de cartof.* Remarcabil poet al fabulosului mic, domestic, Petre Stoica îşi arată aici vocaţia pentru o latură a realului mai puţin luată în seamă de comentatorii săi şi anume acea „însufleţită", vie; obiectele se dovedesc a fi mai puţin derizorii, mai puţin neînsemnate decît încearcă să ne convingă aceiaşi comentatori, ele fiind, din contra, amuzante sau teribile, burleşti sau candide, ducîndu-şi existenţa proprie într-o lume la care n-au acces decît copiii şi inocenţii.

Literatura română postbelică. Poezia

După ce, în ***O nuntă de cenuşă*** şi ***Timpul şi Anotimpul,*** Petre Stoica argumentează o formulă suprarealistă de poezie, cu incongruenţă deliberată a imaginilor (de tip Voronca) şi cu tendinţă formală spre repetiţia mecanică (anafora abundă: *„ştiu că voi avea statuie cu aripi / ştiu că bicicleta e acţionată cu gaz aerian / ştiu că îngerii etc."),* el revine la prozaism şi la discursivitate în cărţile lui pînă acum cele mai bune: ***Un potop de simpatii*** şi ***Copleşit de glorie.*** Stilul este acela din ***La Lilieci*** *(„La bufet ţăranii beau ţuică fiartă s-a adus şi bere /Sînt multe amintiri din războiul ultim...-"),* doar că satul e aici mult mai aproape de oraş decît la Sorescu. Descoperim şi aici proza (pe care Grigurcu o socotea esenţială): poetul joacă rolul fermierului, care trimite scrisori prietenilor de la oraş, lăudînd frumuseţile vieţii de la ţară, unde e salutat cu *„ domnu poet"* şi unde îşi ţine la zi jurnalul de însemnări. Tonul e sarcastic, burlesc, cu mare facondă. în cîteva poeme, autorul dă sfaturi (pe jumătate batjocoritoare) pentru toate meseriile şi hobiurile sau acordă interviuri pline de haz. în fine, îşi caracterizează singur poemele (care n-ar fi pe placul „domnişoarei ilfoviene" şi nici al profesorilor de liceu) cam în felul în care făcea pe vremuri Geo Bogza cu ale lui: *„poemele mele au duritatea pămîntului sărac / parfumul lor de duhoarea florilor căzute în şanţ / au strălucirea lămpii afumate / gîfîie ca o roabă din secolul trecut / au gustul unturii de peşte / au gustul fructelor pădureţe / au gustul vieţii refuzate / poemele mele copii părăsiţi în ploaie /poemele mele degete îngheţate / poemele mele saci cu zdrenţe / poemele mele da poemele mele glorioase / dacă nu vă plac / suflaţi-vă nasul / $ i, daţi cu pietre în ele".*

în concluzie, Petre Stoica trebuie considerat un poet reprezentativ pentru proteismul liricii româneşti actuale, căreia i-a ilustrat, cu inteligenţă şi cu talent, cîteva din modalităţile principale, reuşind să rămînă cu toate acestea el însuşi, în aproape toate avatarurile, prin distanţa pe care a păstrat-o faţă de orice formulă, prin termenul cu care a ştiut să şi-şi schimbe uneltele şi să-şi prezerve, în schimb, sufletul.

(România literară, nr 10, 1987)